

17. Klípky, klepy, pomluvy

„Nevydáš proti bližnímu svému křivé svědectví.“

(Deváté přikázání)

Velice často, zruha v sedmdesáti procentech, si povídáme se svými bližními o jiných našich bližních, přítomných nebo častěji nepřítomných. Činíme tak v dobrém, všelijakém i ve zlém. Z dobromyslného klípku se může vyklubat zlomyslná pomluva, přechody bývají leckdy nezřetelné: na začátku je nevinný klípek, zafunguje „tichá pošta“, ten něco přidá, onen zase ubere, jeden druhý i třetí cosi zkreslí a světem kráčí o berličkách, hnáty křivé, hlas vichřici se podobá – oblundná pomluva.

„Jestlipak už jste slyšeli tu novinku o Janině Házlbušové? Ne? Tak ona si vám pořídila opravdickou dogu.“ („Cože? Malá Janinka a dogu? A do toho jejich bytečku?“) „Nojó, je to tak. A on ten její Konrád prý jí na to řekl, že taky má rád psy, nejlépe na česneku. A tuhle vám jim ta jejich potvora v noci otevřela ledničku, všechno sežrala a ještě si nakonec zubama otevřela dvě dvanáctky a vyzunkla je.“

Aby tohle vyprávění bylo nadále klípkem, jsou nezbytné dvě a nejlépe tři podmínky. Tou hlavní je, aby vypravěč i naslouchající měli k dotyčné Janě kladný vztah, aby jim byla sympatická i s chybičkami či potřebnostmi. Za druhé: všichni zúčastnění o tomhle postoji vědí, tón hlasu i shovívavé úsměvy jen potvrzu-

jí, že Jana i s tou dogou je nadále všem milá. A vůbec nejlepší je, když jsou Jana i Konrád celé konverzaci přítomni, dogu u toho být nemusí.

Takže: klípky jsou kořením konverzace mezi přáteli a známými, kdy si jeden druhého v dobrém dobírá. Lze též přehánět, aby příběhy lépe vyzněly, pobavily. Pokud by nějaký cholerik začal vzrušeně oponovat, že to tedy ještě neviděl ani neslyšel, aby si nějaká doga otevřela dvě piva, je rozumné nehádat se a připustit, že možná šlo o jedno pivo, navíc o pouhou desítku.

Teď si ale představme, že by tutéž psí historku zaslechla paní Hermie Žlučovitá, které Jana vůbec není sympatická, natož milá. Paní Hermie si vyhledá spřízněné ucho – slečnu Žofii Adrenalínovou, která ráda slychává a ještě raději předává cokoli nelichotivého o každém. Na tvářích obou dam nezahlédneme shovívavý úsměv, nýbrž něco jako úsměšek. A začne se odvíjet podivný řetěz.

Žofie A. poví dvěma svým „přítečkám“: „Tak jsem vám, holky, tuhle slyšela, že Janina Hazlbušová, co dělá našemu šéfovi sekretářku, si vám přitáhla domů psa jako kredenc. A ten její chudáček, mám dojem že se jmenuje Richard nebo tak nějak, on se strašně naštvál a že jako buď on, nebo to psisko, ať si Janina ráčí vybrat.“ („A jak to dopadlo?“) „No, jak by to mohlo dopadnout, co si budeme povídat, však to známe, že jo.“

Řetěz pokračuje dál, v téhle fázi se rozvětňuje, klepu naslouchaly dámy dvě. Ta první sdělí další své známé, že jako jestli už slyšela, že šéfova sekretářka Jana se rozvádí, ten její už to dal k soudu. A ona na něho poštvala psa.

Druhá větev se dostala až do okruhu kolem pana Konráda, kde se začalo šuškat, že tenhlecten nenápadný a mírný pán, kdo by to byl do něj řekl, si čas od času chytne na ulici psa a upeče ho na česneku.

Co tedy musí nastat, aby se klípek změnil v klep nebo v bohapustou pomluvu? Klípek se šíří od laskavých a vtipných úst do vlídného ucha, kdežto u pomluv je tomu jinak: hloupé hlavy, zlomyslná srdce.

Jak se bránit? Odpověď není jednoduchá, musíme začít poněkud zešířoka.

Vyjděme ze dvou znaků pomluv, klepů i všelijakých fám. Všimněte si, že v naprosté většině jsou z druhé i několikáté ruky. Málodky zaslechnete, že sdělovatel sám osobně něco viděl, zažil, přímo si ověřil. Zeptáte-li se na zdroj informace (hodilo by se spíše říct dezinformace), dovíte se, že mu to kdosi pověděl, raději nejmenovat; nebo že to někde jen tak, jakoby náhodou zaslechl, ani už neví, kde vlastně.

Další charakteristika klepů, pomluv i fám je méně nápadná, byť neméně častá: obsah sdělení se obrací k těm horším stránkám našich duší; apeluje na naši nepřejícnost, závistivost, povzbuzuje averze k lidem, podpichuje naši naštvanost na svět. Prostě: pomluvy, klepy i fámy přimíchávají do našeho žití dávky pelyňku, někdy přímo utrejchu.

Potká vás kdosi a spiklenecky zašeptá: „Jestlipak víš, že XY byl za komunistů estébáckým fízlem. A moc dobře placeným.“ Odpověď nechť nikdy nezní: „Nepovídej, kdo by to byl do něj řekl, takovej slušnej člověk a ono tohle.“ Je možné reagovat slovy: „A odkud to víš?“ Lze oprávněně pochybovat o tom, že by odpověď zněla: „Vím to naprosto jistě, vždyť jsem ho sám

řídil.“ Nejspíše vám řekne něco v tom smyslu, že to slyšel od jisté dobře informované osoby, kterou nemůže jmenovat. Nebo udá jiný nejasný, nekonkrétní zdroj. Lze ovšem reagovat drsně: „Nepovídej, já jsem nedávno slyšel totéž o tobě.“ Ale to bych si netroufal doporučovat, není přece nezbytné sestoupit na stejnou úroveň se šířitelem pomluvy. Nejlepší asi je zvolit nejrůznější varianty odmítnutí nebo nereagování, jako bych nic neslyšel.

Potkáte známého a on vám řekne: „Už jste slyšel tu novinku, že Nováček, co dělá u nás v expedici, opustil ženu i tři děti a žije teď nadivoko se svou sestřenicí, která je o pětadvacet let mladší než on?“ Odpověď může znít: „A vy už jste slyšel, že v jednom lesíku u Kunštátu nedávno objevili zvláštní druh datla s nazelenalým peřím?“

Šířitelé klepů, polopравd a pomluv mívají po ruce dvě věty, ta první zní: „Jak jsem koupil, tak prodávám.“ Což je velice často lež, protože ke koupenému přidali to své. A i kdyby tomu tak nebylo, má platit: cos nakoupil, nech si pro sebe, stejně máš pochybené zboží.

Druhá větička je jednou z nejhorších, jaké znám. Zní: „Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu.“

Ve slavné filipice proti příslovím pronesl doktor Vlach tuto úvahu. Dozvíte se, že váš známý pan Matouš byl zavřený pro defraudaci. Překvapí vás to, protože jste se domníval, že pan Matouš je čestný člověk. Jiný váš známý vám poví, že pana Matouše celý život zná a že nikdy zavřen nebyl. Byl či nebyl? Jste na rozpacích, ale už vám přichází na pomoc přísloví, že není šprochu... Z toho tedy plyne, že alespoň trochu pana Matouše bylo zavřeno.

(Z. Jirotko: *Satumin. Kap. dvanáctá*)

Kdyby i nakrásně bylo na nějakém šprochu něco pravdy, pak je to jen a jen polopravda, což bývá horší než celá lež. A tudíž: na žádném šprochu není pravdy ani trochu.

Dosud jsme uvažovali o klepech a pomluvách, šířících se světem, které se netýkají přímo naší ctěné osoby. Jak se však bránit pomluvě, je-li obětí moje maličkost?

Zaslechnu-li o sobě nějaký zlomyslný klep či zlovolnou pomluvu, je možné utěšit se tím, že většinu pomluv o sobě se stejně nedovím, takže to, co jsem právě zaslechl, bude zřejmě jen malý odvar z toho, co si o mně lidi povídají. Ale tohle není moc k utěšení, není-liž pravda?

Jako obranu lze použít judistického hmatu, kdy zeslabím sílu úderu tím, že se mu podvolím.

Nějaká zlá duše vám sdělí, že vaše manželka jezdí na všechny služební cesty – i tam, kam nemusí – výhradně s jedním rozvedeným spolupracovníkem, což jistě není samo sebou, všichni o tom už povídají, měl bys to doma, milý hochu, nějak vyřešit. Sdělovatelé podobných lahůdek rádi dodávají, že vám to říkají ve vašem vlastním zájmu, neboť to s vámi myslí dobře. (Mimochodem: řekl vám už někdo někdy do očí, že to s vámi myslí opravdu jen zle?) Zkušený a sebevědomý muž odpoví: „Ani ti za tuhle novinku nepoděkuji, ty můj hodný kamaráde, neříkáš mi totiž nic nového. Moje žena to s ním táhne už šest roků a všem je nám dobře. Nic si z toho, prosím tě, nedělej.“

Reagovat tím, že se začnu divit, hroutit, vyptávat anebo něco zeširoka vysvětlovat (třeba, že jde o známého, se kterým se jeho žena rozvedla pro naprostou impotenci, tak co) – to nebývá moc účelné. Pomlouvačům nejde o pravdu či nepravdu, nýbrž výhradně a vylučně – ať už dodávají cokoliv ušlechtilého –

o to, aby ublížili, zranili, zaseli zlo. A tudíž obrana spočívá v tom, že rána nesmí zasáhnout cíl.

Pomlouvám lze čelit lehkým úsměvem, jedinou větičkou je odmítnout jako pitomost, které mě vlastně ani nezajímá. Též je možné dát pomlouvače k soudu, pomluva je totiž za jistých okolností trestným činem. Paragraf 206 trestního zákoníku říká, že pachatel musí vědět o nepravdivosti rozšiřovaného údaje a též si být vědom, že může ve značné míře ohrozit vážnost jiného spoluobčana. Což vše se dost těžko prokazuje. Ale i když soud vyhrajete, nezabráníte šíření pomluvy, spíše naopak.

Musím bohužel připustit, že opravdu účinně zamezit šíření klepů a pomluv o sobě je těžké, ba nemožné. Nejlepší léčbou je i zde prevence zaměřená na svět kolem nás a usilující redukovat na minimum fámy, polopravdy, lži.

Je možné postupovat podle návodu polského spisovatele K. Brandyse (1967). Doporučuje tak řečenou morální gymnastiku. Začátečník nechť si určí denně jednu hodinu, řekněme od deseti do jedenácti dopoledne, a zaváže se, že v této době se bude vyhýbat jakékoliv dezinformaci a že z jeho úst nevyjde jediná pochybená a neověřená věta. Pokročilejší si zvolí jednu osobu a ve styku s ní bude pronášet jen pravdivá tvrzení založená na zjištěných a ověřitelných faktech. Po zvládnutí obou předchozích úkolů se cvičenec zaváže sám sobě, že ve všech rozhovorech se omezí na subjektivní sdělení o skutečnosti a současně vyloučí zobecňující a objektivně znějící výpovědi: o panu Z řekne, že je mu nesympatický a nebude tvrdit, že je lhář, který si nakradl majlant.